

FILOSOFIJOS BENDROJI PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Filosofijos bendroji programa (toliau – Programa) apibrėžia filosofijos dalyko paskirtį, ugdymo tikslą ir uždavinius, dalyku ugdomas kompetencijas, pasiekimų sritis, dalyko mokymo(si) turinį, mokinių pasiekimų vertinimą ir pasiekimų lygių požymius.

2. Filosofijos dalyko paskirtis:

2.1. ugdytis filosofinės tradicijos supratimą ir šį suvokimą taikyti įvairiuose kontekstuose bei kasdienybėje;

2.2. ugdytis gebėjimą naudotis įvairiomis medijomis kuriant ir perduodant filosofine kalba perteiktą turinį;

2.3. ugdytis filosofinį suvokimą apie valstybę, kultūrą, mokslą, meną ir religiją;

2.4. formuotis kritinį mąstymą, kūrybišką požiūrį ir plėsti kultūrinį išsilavinimą.

3. Filosofijos dalykas yra privalomai pasirenkamas iš visuomeninio ugdymo mokslų grupės, jo mokoma(si) III–IV gimnazijos klasėse.

4. Programoje išskirtos šešios pasiekimų sritys: Filosofinių klausimų specifikos suvokimas, Tikrovės pažinimas, Etinių sistemų ir klausimų hermeneutika, Filosofijos istorijos raidos ir klausimų analizavimas, Filosofinė žmogaus, istorijos, teisės ir meno analizė bei supratimas, Filosofinė religijos, valstybės ir medijų analizė bei supratimas. Pasiekimų sritys yra bendros III ir IV gimnazijos klasėms. Išskiriant pasiekimų sritis ir pasiekimus vadovautasi kompetencijų ir jų sandų raiškos aprašais, atsižvelgta į filosofijos bendrojoje programoje išskirtas pasiekimų sritis ir pasiekimus. Mokymo(si) turinyje išskirtos turinio sritys ir temos. Pasiekimų lygių požymiai aprašomi keturiais pasiekimų lygiais siekiant padėti mokytojams objektyviai vertinti mokinio mokymo(si) rezultatus.

II SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

5. Filosofijos dalyko tikslas – sudaryti sąlygas, kad filosofijos pamokose mokiniai susipažintų su pagrindinėmis filosofijos kryptimis, sąvokomis, gilintųsi į savęs ir pasaulio pažinimą, keltų filosofinius klausimus, kritiškai vertintų bei analizuotų įvairius fenomenus, sąžiningai ir kūrybiškai veiktų bei orientuotųsi kintančiame pasaulyje.

6. Vidurinio ugdymo uždaviniai. Siekdami tikslo mokiniai:

6.1. ugdomi gebėjimą suprasti filosofijos tradiciją, jos raidą ir santykį su kitais kultūros fenomenais: mokslu, ideologija, menu ir religija;

6.2. ugdomi gebėjimą suprasti ir dalyvauti filosofinių disciplinų komentavimo diskurse;

6.3. ugdomi gebėjimą atskirti ir apibūdinti skirtumus tarp svarbiausių filosofijos disciplinų ir filosofų pažiūrų;

6.4. ugdomi gebėjimą reflektuoti įvairias filosofines teorijas ir jų taikymo galimybes kasdienėje praktikoje;

6.5. ugdomi gebėjimą perduoti filosofinį supratimą, logiškai reikšti mintis;

6.6. ugdomi gebėjimą išvelgti filosofines problemas, jas formuluoti bei kritiškai vertinti;

6.7. ugdomi gebėjimą analizuoti, suvokti ir interpretuoti filosofinius tekstus bei jų kontekstą.

III SKYRIUS KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

7. Įgyvendinant Programą ugdomos šios kompetencijos: komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos. Jos pateiktos pagal kompetencijos ugdymo intensyvumą.

8. Pažinimo kompetencija. Įgyjamos filosofijos dalyko žinios, formuojami kritinio mąstymo, filosofinių problemų sprendimo įgūdžiai bei gebėjimas mokytis savarankiškai. Mokantis filosofijos dalyko stiprėja analizės ir interpretavimo įgūdžiai, formuojasi bazinis filosofinės tradicijos suvokimas, sužinoma apie filosofijos santykį su kitomis disciplinomis bei filosofijos pateikiamus klausimus ir galimus atsakymus.

9. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Mokydamiesi filosofijos mokiniai pagilina socialinius ir bendravimo įgūdžius, kuriuos naudoja bendruomeniniame gyvenime, tuo pačiu įgyja teorinį pagrindimą geresnių socialinių santykių palaikymui. Taip pat įgyja sveikos gyvensenos ir reflektuotos egzistencinės laikysenos esminius principus. Įgyjamos emocinės ir dvasinės savitvardos ir sąmoningo buvimo įgūdžiai reflektuojant savo gyvenimišką patirtį.

10. Kūrybiškumo kompetencija. Formuojasi filosofinio tyrimo įgūdžiai, filosofinių idėjų generavimas, kūrybinė prieiga prie teorinių bei praktinių problemų sprendimo bei filosofinis vertinimas ir refleksija. Filosofijos dalyko veiklose mokiniai ugdomi kūrybinį mąstymą, gebėjimą analizuojamą fenomeną apžvelgti objektyviai, iš įvairių perspektyvų, išvelgti kitokius (neįprastus) problemų sprendimo būdus.

11. Pilietiškumo kompetencija. Ugdomasi pilietinė tapatybė ir savo turimų pilietinių galių filosofinis suvokimas, gebėjimas gyventi pilietinėje bendruomenėje gerbiant kitų žmonių teises ir laisves, filosofinis išprusimas brandina valstybingumo sampratą.

12. Kultūrinė kompetencija. Filosofijos dalykas per dalykinį turinį ir įvairialypį to turinio priėmimą (per meno kūrinių, politinės kultūros, mokslinės tradicijos analizę) visapusiškai augina kultūrinį išprusimą ir įvairialypės kultūrinės tradicijos ir jos raiškos suvokimą, sąmoningą kultūrinį buvimą pasaulyje.

13. Komunikavimo kompetencija. Filosofinis samprotavimas reikalauja atitinkamos komunikacinės raiškos – tiek rašytinės, tiek virtualios, t. y. gebėjimo atitinkamą filosofinę žinią perduoti tiems, kurie ieško prasmingo gyvenimo. Komunikavimo kompetencija labai svarbi ugdantis sutarimo, diskutavimo gebėjimą.

14. Skaitmeninė kompetencija. Skaitmeninė kompetencija – tai mokinio gebėjimas kritiškai ir atsakingai naudotis skaitmeninėmis technologijomis mokantis, dirbant ir dalyvaujant visuomenės gyvenime. Toks naudojimas atveria galimybę praktiškai patirti technologijų poveikį ir jį filosofškai reflektuoti.

IV SKYRIUS PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI

15. Programoje pasiekimų sritys žymimos raide (pavyzdžiui, A, B), o raide ir skaičiumi (pavyzdžiui, A1, A2) žymimas tos pasiekimų srities pasiekimas.

16. Filosofinių klausimų specifikos suvokimas (A). Filosofinių klausimų specifika suvokiama per filosofijos kilmės analizę, filosofinio požiūrio specifikos interpretavimą bei filosofijos kaip gyvenimo būdo suvokimą. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

16.1. skirti ir aiškinti filosofinių klausimų, filosofinio požiūrio ypatybes kitų klausimų kontekste (A1);

16.2. analizuoti ir kūrybiškai taikyti egzistenciniame kontekste filosofijos kilmės ir ištakų aspektus (A2);

16.3. aiškinti ir analizuoti, kūrybiškai interpretuoti ir savo kasdienybėje taikyti filosofijos kaip gyvenimo būdo ir filosofijos kaip teorijos santykį (A3);

16.4. skirti ir analizuoti filosofijos ir ideologijos santykį (A4).

17. Tikrovės pažinimas (B). Filosofinis tikrovės pažinimas analizuojant atitinkamas filosofines problemas, ieškant aktualių šios temos raiškos požymių asmens gyvenime. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

17.1. analizuoti filosofijos ir kitų mokslų santykio požymius, esmines problemas, mokslinį ir filosofinį tikrovės pažinimą (B1);

17.2. filosofiskai aiškinti Platono olos alegoriją, I. Kanto transcendentalinės filosofijos esminius požymius (B2);

17.3. interpretuoti daiktišką (statišką; lot. realitas) ir dinaminį (lot. actualitas) būties aspektus, kūrybiškai taikyti dinaminio tikrovės aspekto analizę egzistenciniame kontekste. „Į tą pačią upę du kartus neįžengsi“ (Herakleitas) (B3);

17.4. filosofiskai aiškinti, pateikti pavyzdžių, nurodant skirtumus tarp tiesos ir nuomonės (B4).

18. Etinių sistemų ir klausimų hermeneutika (C). Etinių sistemų supratimas remiantis įvairių etinių teorijų analize, pagrindinių autorių ir jų kūrinių interpretacijomis, diskusijomis apie šiuolaikinės moralės problemas ir jų sprendimo būdus. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

18.1. aiškinti esminius etikos ir moralės požymius, pagrindines teorijas, autorius (C1);

18.2. aiškinti laisvės problemą etikoje (C2);

18.3. analizuoti, kūrybiškai interpretuoti ir taikyti kasdieniame gyvenime epikūrizmo, kinikų ir stoikų mąstymo esminius aspektus (C3);

18.4. analizuoti deontologinės teorijos (I. Kanto moralės filosofijos ir kategorinio imperatyvo) esminius bruožus, taikyti praktinėse situacijose (C4).

19. Filosofijos istorijos raidos ir klausimų analizavimas (D). Filosofijos istorijos raidos ir pagrindinių klausimų analizavimas, skaitomi pagrindiniai autoriai, diskutuojama aktualiomis su Vakarų kultūros ir savimonės raida susijusiomis temomis. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

19.1. aiškinti pagrindinių filosofų ikisokratikų, klasikinio ir helenistinio laikotarpio mąstymo požymius, komentuoti kontekstą, analizuoti ir interpretuoti šios filosofijos kilmę, įtaką kultūrai ir švietimui (D1);

19.2. analizuoti pagrindinius viduramžių filosofijos atstovus ir pagrindinius požymius, interpretuoti ir komentuoti šios filosofijos įtaką kultūrai (D2);

19.3. analizuoti pagrindinius naujųjų laikų (racionalizmo, empirizmo, I. Kanto kritikos, idealizmo, materializmo) atstovus ir jų filosofijų požymius, aiškinti šių mąstymo paradigms įtaką naujųjų laikų kultūrai, mokslui, švietimui ir savimonei (D3);

19.4. analizuoti gyvenimo filosofijos, egzistencijos filosofijos, fenomenologijos, pagrindinius aspektus, komentuoti, kelti klausimus apie šių filosofijų įtaką XX amžiaus savivokai ir kultūrai (D4).

20. Filosofinė žmogaus, istorijos, teisės ir meno analizė bei supratimas (E). Gilinamasi į esminius filosofinės antropologijos, istorijos filosofijos, teisės ir meno filosofijų klausimus, ieškoma šių temų sklaidos tiek praeities, tiek ir dabarties kultūroje, moksle, asmens ir visuomenės gyvenime. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

20.1. analizuoti filosofinės antropologijos esmę, pagrindines problemas, šios disciplinos santykį su empirine antropologija, komentuoti žmogaus, gamtos ir kultūros santykį, kūno ir sielos filosofinę sampratą, gyvenimo prasmės ir tikslo klausimus (E1);

20.2. aiškinti istorijos filosofijos mėginimus atskleisti ir paaiškinti istorijos esmę, prasmę ir vyksmą, suvokti žmogaus istoriškumą (E2);

20.3. reflektuoti teisės pagrindimo klausimą, aiškinti teisingumo, nusikaltimo ir bausmės, bei socialinių utopijų esmę, pobūdį ir reikšmę (E3);

20.4. analizuoti grožio temą, šiuolaikinio meno filosofiją ir grožio raiškos formas menuose bei gamtoje, taip pat grožio poveikį žmogui (E4).

21. Filosofinė religijos, valstybės ir medijų analizė bei supratimas (F). Gilinamasi į religijos filosofijos esminius klausimus, susijusius su gyvenimo prasmės, mirties aspektais; gilinamasi ir analizuojama meno filosofija, ypatingai reflektuojant šiuolaikinio meno specifiką; kritiškai gilinamasi į medijų filosofijos pagrindinius klausimus, jų sklaidą kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

- 21.1. aiškinti religijos fenomeno esmę, analizuoti ir kritiškai vertinti religijos vaidmenį žmogaus ir visuomenės gyvenime (F1);
- 21.2. interpretuoti gyvenimo prasmės ir mirties klausimus (F2);
- 21.3. aiškinti valstybės kilmės teorijas, valstybės ir visuomenės santykį, laisvės, teisingumo ir teisės klausimus (F3);
- 21.4. analizuoti skirtingų medijų (sąlytinio žodžio, rašto, vaizdo) įtaką filosofijos tradicijai ir minčiai, analizuoti esminius principus (F4).

V SKYRIUS MOKYMO(SI) TURINYS

22. Mokymo(si) turinys. III gimnazijos klasė.

22.1. Filosofijos ištakos ir kilmė.

22.1.1. Filosofijos ištakos (termino išaiškinimas; prieiga prie filosofijos; filosofijos ištakos; pamatiniai I. Kanto klausimai). Susipažįstama ir gilinamasi į tokius klausimus: filosofijos kilmė ir jos ištakos, filosofijos skirtumai nuo kitų disciplinų, filosofijos paskirtis, filosofijos sąvokos reikšmė, filosofijos pamatiniai klausimai.

22.1.2. Filosofija ir egzistencija. Kodėl žmogus kelia filosofinius klausimus?

22.1.3. Filosofija ir ideologija. Susipažįstama ir gilinamasi į filosofijos santykį su ideologija. Keliamas klausimas, kuo filosofija skiriasi nuo ideologijos? Ar filosofija padeda ugdytis kritinį mąstymą?

22.1.4. Filosofija kaip gyvenimo būdas ir filosofija kaip teorija.

22.2. Pažinimo problema.

22.2.1. Filosofijos ir kitų mokslų santykis (ar filosofija yra mokslas?). Susipažįstama, gilinamasi ir kritiškai reflektuojamas filosofijos ir kitų mokslų santykis. Keliami tokie klausimai: ar filosofija yra mokslas? Kokia yra kitų mokslų ir kokia filosofijos paskirtis? Filosofijos, kaip mokslų motinos, samprata.

22.2.2. Platono ola ir I. Kanto transcendentalinė filosofija. Keliami klausimai apie žmogaus pažinimo galimybes bei pažinimo svarbą egzistencijoje.

22.2.3. Statiška ir dinamiška tikrovė.

22.2.4. Nuomonės ir tiesa.

22.3. Etinės sistemos, kategorinis imperatyvas.

22.3.1. Etika ir moralė. Moralinės normos ir jų pagrindimas. Analizuojami filosofiniai klausimai apie laisvę ir moralines normas.

22.3.2. Laisvės ir atsakomybės problema. „Mylėk ir daryk ką nori“ (Augustinas), „Esu pasmerktas laisvei“ (J.P. Sarte).

22.3.3. Etinės sistemos. Aristotelio „Nikomacho etika“, epikūrininkai; kinikai; stoikai. Keliant pagrindinių etinių sistemų klausimus siekiama suprasti tokių sistemų tinkamumą šiuolaikinėje visuomenėje ir asmens gyvenime.

22.3.4. I. Kanto moralės filosofija. I. Kanto kategorinis imperatyvas. Analizuojami I. Kanto moralės filosofijos klausimai.

23. Mokymo(si) turinys. IV gimnazijos klasė.

23.1. Filosofijos istorijos raidos ir klausimų analizavimas.

23.1.1. Ikisokratikų filosofijos, klasikinio ir helenistinio laikotarpio mąstymo hermeneutika.

23.1.2. Viduramžių filosofijos analizė ir interpretacija.

23.1.3. Naujųjų laikų (racionalizmo, empirizmo, I. Kanto kritikos, idealizmo, materializmo) filosofijos interpretacija.

23.1.4. Gyvenimo filosofijos, egzistencializmo ir fenomenologijos hermeneutika ir praktika.

23.2. Filosofinė žmogaus, istorijos, teisės ir meno analizė bei supratimas.

23.2.1. Filosofinė antropologija. Žmogus, gamta ir kultūra. Kūnas ir siela. Gyvenimo prasmė ir savirealizacija (religijos atsakymas, prasmė ir tikslas, mirtis). Gilinamasi į esminius filosofinės antropologijos gyvenimo prasmės ir savirealizacijos klausimus.

23.2.2. Žmogus istorijoje. Diskutuojama ir keliami esminiai istorijos filosofijos klausimai.

23.2.3. Teisė ir teisingumas. Nusikaltimas ir bausmė. Socialinės utopijos. Diskutuoja ir analizuoja esminius teisės, teisingumo filosofinio pagrindimo klausimus.

23.2.4. Estetika. Meno ištakos ir kilmė. Menas ir tiesa. Meno funkcija. Šiuolaikinio meno filosofija. Aiškinasi ir gilina į pagrindinius meno ištakos filosofinius klausimus, analizuoja, fenomenologiškai patiria šiuolaikinio meno kūrinius.

23.3. Filosofinė religijos, valstybės ir medijų analizė bei supratimas.

23.3.1. Religijos filosofija. Filosofijos ir religijos santykis (žinojimo ir tikėjimo santykis); Religijos kritika. Kitiškai vertina ir gilina į religijos ir filosofijos santykį, klasikines ir šiuolaikines religijos filosofijos temas.

23.3.2. Gyvenimo prasmės ir mirties klausimų kėlimas.

23.3.3. Politinė filosofija. Pagrindinės valstybės kilmės teorijos, esminiai klausimai apie valstybę, vyriausybę, politiką, laisvę, teisingumą, nuosavybę, teises, valdžios vykdomą teisės įgyvendinimą. Gilina ir aiškina į esmines politinės filosofijos problemas, kelia klausimus apie valstybės kilmę, jos valdymą, politiką.

23.3.4. Medijų filosofija. Rašto, spaudos, ir skaitmeninių technologijų filosofinė analizė. Analizuoja pagrindinius medijų filosofijos klausimus, gilina į konkrečių technologijų įtaką savimonei, kultūrai ir mąstymui.

VI SKYRIUS PASIEKIMŲ VERTINIMAS

24. Vertinimas yra esminė mokymo(si) proceso dalis. Mokinių filosofijos mokymo(si) rezultatų vertinimas suvokiamas kaip pagalba mokiniui tobulėti, tapti savarankiškam, atsakingam už mokymo(si) rezultatus, ugdyti jo pasitikėjimą savo jėgomis, gebėjimą įsivertinti savo veiklą, pasirinkti tinkamiausius veiklos būdus, spręsti mokymo(si) procese iškilusias problemas, reflektuoti mokymo(si) rezultatus.

25. Filosofijos dalyko mokymo(si) pasiekimai vertinami pažymiais. Pradedant mokyti filosofijos dalyko, svarbu įvardinti aiškius vertinimo kriterijus. Jie turi būti žinomi ir mokiniams, ir jų tėvams (globėjams). Vertinimo kriterijai turi būti pristatomi (pakartojami) ir mokymo(si) proceso metu. Vertinimas yra nuolatinis mokinio mokymo(si) patirties – pasiekimų, daromos pažangos – stebėjimo, kaupimo, interpretavimo ir apibendrinimo procesas. Remiantis vertinimo rezultatais numatoma mokymo(si) perspektyva, individualizuojamas ugdymo procesas. Pateikiant vertinimo informaciją akcentuojama ne klaidos ar nesėkmės, o tai, kokią pažangą padarė mokinys. Būtina gerbti mokinio pasaulėžiūrą, nuomonių įvairovę, tai negali būti sudedamoji vertinimo dalis.

26. Pateikiami keturių lygių pasiekimų aprašai: 1 – slenkstinis, 2 – patenkinamas, 3 – pagrindinis, 4 – aukštesnysis. Jie skatina mokinius siekti aukštesnių pasiekimų, padės į(si)vertinti mokymo(si) pasiekimus ir daromą pažangą, ypač baigus tam tikrą etapą, pamokų ciklą ir pan. Pamokoje ar kitoje kasdieninėje ugdymojoje veikloje mokinių pasiekimai vertinami nustatant, kaip atliktų užduočių ar kitos ugdomosios veiklos rezultatai atitinka nustatytus kriterijus.

27. Pasiekimų lygiai siejami su mokinio pasiekimų įvertinimu pažymiais: slenkstinis lygis (1) – 4, patenkinamas lygis (2) – 5–6, pagrindinis lygis (2) – 7–8, aukštesnysis lygis (4) – 9–10.

28. Aprašant pasiekimų lygių požymius naudojamos šios mokinių gebėjimų augimą rodančios skalės ir sąvokos:

28.1. savarankiškumo:

28.1.1. padedamas – užduotis atlieka atsakydamas į nukreipiamuosius klausimus, naudodamasis papildomai pateikta medžiaga, mokymo(si) procesą moderuoja ir jame dalyvauja mokytojas;

28.1.2. vadovaudamasis pateiktais kriterijais;

28.1.3. konsultuodamasis – mokinys užduotis atlieka pasitardamas su mokytoju, tikslingai klausdamas ar prašydamas patarimų;

28.1.4. savarankiškai – užduotį atlieka be pagalbos.

28.2. sudėtingumo:

28.2.1. mokinys temą analizę ar diskusiją pradeda nuo juslinių, išorinių dalykų stebėjimo, konkretaus objekto, jo požymių apibrėžimo (tai atitinka slenkstinį ir patenkinamą lygius);

28.2.2. mokinys temos analizėje naudoja savirefleksiją, savo mintis, vertinimus įkomponuoja į temos kontekstą bei kasdienybės įvykius, kritiškai vertina (tai atitinka pagrindinį pasiekimo lygį);

28.2.3. mokinys temos analizėje savirefleksiją ir jos rezultatus perkelia į įvairius kontekstus, kritiškai vertina, išauga abstrakcijos lygmuo (tai atitinka aukštesnįjį pasiekimo lygį).

28.3. konteksto:

28.3.1. mokinys analizuoja pakankamai siaurą teminį kontekstą (slenkstinis lygis);

28.3.2. mokinys išlieka tik temos kontekste, tačiau įtraukia savirefleksiją (patenkinamas lygis);

28.3.3. mokinys išplečia kontekstą į kitas sritis (literatūra, kinas, kasdienybės įvykiai), savirefleksiją įkomponuoja į minėtus kontekstus (pagrindinis lygis);

28.3.4. mokinys mokymo(si) procese analizuoja dar daugiau skirtingų kontekstų (literatūra, kinas, istorija, psichologija, kasdienybės įvykiai ir pan.), savirefleksiją įkomponuoja į minėtus kontekstus, stipriai išauga abstrakcijos lygmuo (aukštesnysis lygis).

29. Rengiant formuojamojo ar apibendrinamojo vertinimo užduotis ugdymo procese svarbu atsižvelgti į pasiekimų lygių požymius ir pateikti mokiniams skirtingus pasiekimų lygius atitinkančias užduotis, kurios turėtų būti pateiktos visiems mokiniams neribojant jų galimybių atlikti ir sudėtingesnes užduotis. Užduotys turėtų būti parengtos taip, kad būtų galimybė vertinti skirtingų pasiekimų sričių gebėjimus, tačiau nereikėtų siekti į vieną pasiekimų vertinimo užduotį įtraukti visų ar daugelio pasiekimų sričių gebėjimų. Svarbu, ypač formuojamojo vertinimo, užduotis parengti taip, kad galima būtų vertinti skirtingų mokinių daromą pažangą ir teikti veiksmingą, mokyti padedantį ir motyvuojantį grįžtamąjį ryšį.

30. Mokymosi pagal vidurinio ugdymo programą pasiekimai tikrinami brandos darbu, rengiamu III ar (ir) IV gimnazijos klasėse, tarpiniu patikrinimu, brandos egzaminu.

30.1. Tarpinio patikrinimo, rengiamo pirmaisiais vidurinio ugdymo programos metais, užduoties struktūra:

30.1.1. filosofijos mokymo(si) turinio ir pasiekimų sritys procentais tarpinio patikrinimo užduotyje:

Mokymo(si) turinio sritys	Pasiekimų sritys						Užduoties taškai procentais
	Filosofinių klausimų specifikos suvokimas (A)	Tikrovės pažinimas (B)	Etinių sistemų ir klausimų hermeneutika (C)	Filosofijos istorijos raidos ir klausimų analizavimas (D)	Filosofinė žmogaus, istorijos, teisės ir meno analizė bei supratimas (E)	Filosofinė religijos, valstybės ir medijų analizė bei supratimas (F)	
Įvadas į filosofiją. Filosofijos ištakos							25
Filosofija ir kiti kultūros fenomenai (ideologija)							25
Filosofijos ir kitų mokslų santykis (ar filosofija yra mokslas?)							25
Etinės sistemos (eudamonizmas; hedonizmas; epikūrininkai; kinikai; stoikai); I. Kanto moralės filosofija							25
Iš viso taškų procentais	15	20	20	20	15	10	100

Pastaba. Lentelėje pateikti skaičiai yra orientaciniai, užduotyje galima iki 5 procentų paklaida.

30.1.2. užduotis rengiama centralizuotai, pateikiama ir atliekama elektroninėje užduoties atlikimo sistemoje. Užduotis rengiama remiantis Programos III gimnazijos klasės mokymo(si) turiniu, atsižvelgiant į numatytą tarpinio patikrinimo datą (ugdymo procese nenagrinėtas mokymo(si) turinys neįtraukiamas). Užduotį sudaro pasirenkamojo atsakymo ir struktūriniai klausimai.

30.2. Brandos egzamino, vykdomo baigiamojoje vidurinio ugdymo programos klasėje, užduoties struktūra:

30.2.1. filosofijos mokymo(si) turinio ir pasiekimų sritys procentais brandos egzamino užduotyje:

Mokymo(si) turinio sritys	Pasiekimų sritys						Užduoties taškai procentais
	Filosofinių klausimų suvokimas (A)	Tikrovės pažinimas (B)	Etinių sistemų ir klausimų hermeneutika (C)	Filosofijos raidos ir klausimų analizavimas (D)	Filosofinė žmogaus, istorijos, teisės ir meno analizė bei supratimas (E)	Filosofinė religijos, gamtos, valstybės ir medijų analizė bei supratimas (F)	
Deontologinė teorija (Kanto moralės filosofija). Kanto kategorinis imperatyvas; laisvė ir atsakomybė							20
Antikos filosofija. Graikų filosofijos sužydėjimas (sofistai, Protagoras, Gorgijas, Sokratas, Platonas, Aristotelis)							20
XX amžiaus filosofija Egzistencijos filosofija (S. Kierkegardas, K. Jaspersas, M. Heideggeris, J.P. Sartre)							20
Filosofinė antropologija. Žmogus, gamta ir kultūra; kūnas ir siela. Gyvenimo prasmė ir savirealizacija (religijos atsakymas, prasmė ir tikslas, mirtis)							20
Politinė filosofija. Pagrindinės valstybės kilmės teorijos, esminiai klausimai apie valstybę, vyriausybę, politiką, laisvę, teisingumą, nuosavybę, teises, valdžios įgyvendinimą							20
Iš viso taškų procentais	15	20	20	20	15	10	100

Pastaba. Lentelėje pateikti skaičiai yra orientaciniai, užduotyje galima iki 5 procentų paklaida.

30.2.2. brandos egzamino užduotis rengiama ir vertinama centralizuotai. Užduotis rengiama remiantis Programos IV gimnazijos klasės mokymo(si) turiniu. III gimnazijos klasės mokymo(si) turinys į užduotį įtraukiamas tik tiek, kiek būtina užduotims, parengtoms pagal IV gimnazijos klasės mokymo(si) turinį, atlikti. Užduotį sudaro trumpojo ir atvirojo atsakymo klausimai ir struktūriniai klausimai. Bent viena užduotis turi būti skirta filosofinio esė kūrimui.

VII SKYRIUS
MOKINIŲ PASIEKIMŲ LYGIŲ POŽYMIAI PAGAL PASIEKIMŲ SRITIS

31. Lentelėje pateikiami keturių lygių pasiekimų aprašai: slenkstinis, patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis. Pasiekimų lygių požymių lentelėse raidės ir skaičių junginyje (pavyzdžiui, A1.2) raide žymima pasiekimų sritis (A), pirmu skaičiumi (1) nurodomas pasiekimas, o antru skaičiumi (2) – pasiekimų lygis.

32. Pasiekimų lygių požymiai. III–IV gimnazijos klasės:

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Filosofinių klausimų specifikos suvokimas (A)			
Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais atpažįsta pagrindinius filosofinius klausimus, filosofines sąvokas, problemas, filosofijos kilmės ir ištakos aspektus (A1.1).	Apibūdina svarbesnius filosofus ir jų iškeltas problemas, svarbesnių filosofinių idėjų chronologiją, tinkamai vartoja filosofines sąvokas (A1.2).	Skiria ir aiškina filosofinių klausimų, filosofinio požiūrio ypatybes kitų mokslų keliamų klausimų kontekste, pateikia 3–5 filosofinių klausimų pavyzdžius (A1.3).	Reflektuoja ir kritiškai vertina įvairias filosofijos problemas, pateikia 3–5 filosofinių problemų pavyzdžius (A1.4).
Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais atpažįsta filosofinių klausimų sklaidą egzistencijoje, išvardija būdingus raiškos požymius (A2.1).	Apibūdina filosofinių klausimų sklaidą egzistencijoje, išvardija būdingus raiškos požymius, juos komentuoja (A2.2).	Analizuoja filosofinių klausimų sklaidą egzistencijoje, išvardija būdingus raiškos požymius, siūlo sprendimus filosofinėms problemoms (A2.3).	Kritiškai vertina ir išplečia kontekstą, aiškinamas ir vertindamas pasinaudoja tiek įvykiais, tiek teorija, kino filmuose (ar kituose pasirenkamuose kontekstuose) keliamas filosofines problemas (pateikia 3–4 pavyzdžius) (A2.4).
Atpažįsta galimas filosofijos kaip gyvenimo būdo pritaikymo galimybes (A3.1).	Apibūdina filosofijos kaip gyvenimo būdo taikymo galimybes kasdienybėje, nusako, kuo ji skiriasi nuo teorinės filosofijos (išvardija bent 3 skirtumus) (A3.2).	Analizuoja ir aiškina, kūrybiškai interpretuoja ir savo kasdienybėje taiko filosofijos kaip gyvenimo būdo ir filosofijos teorijos santykį. Pateikia 2–3 pavyzdžius (A3.3).	Kritiškai vertina ir analizuoja pagrindinius filosofijos kaip gyvenimo būdo požymius, remiasi filosofijos teorijomis (A3.4).
Atpažįsta pagrindinius skirtumus tarp filosofijos ir ideologijos (A4.1).	Apibūdina pagrindinius skirtumus tarp filosofijos ir ideologijos (A4.2).	Skiria ir analizuoja filosofijos ir ideologijos santykius, pateikia 1–2 pavyzdžius, juos komentuoja (A4.3).	Kritiškai vertina filosofijos ir ideologijos santykius, pateikia 1–2 pavyzdžius, juos komentuoja ir

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
			interpretuoja platesniame kontekste (A4.4).
2. Tikrovės pažinimas (B)			
Atpažįsta filosofijos ir kitų mokslų santykio požymius, pagrindines tokio santykio problemas (B1.1).	Apibūdina filosofijos ir kitų mokslų santykio požymius, pagrindines tokio santykio problemas, naudodamasis vadovėliu ar žinyne komentuoja 1–2 pavyzdžius (B1.2).	Analizuoja ir palygina filosofijos ir kitų mokslų santykio požymius, esmines problemas; komentuoja mokslinį ir filosofinį pažinimą. Problemą pateikia rašytine, sakytine kalba, naudojasi vizualine medžiaga ir IT (B1.3).	Analizuoja ir kritiškai vertina mokslinį ir filosofinį pažinimą. Problemą formuluoja rašytine, sakytine kalba, naudojasi vizualine medžiaga ir IT, savarankiškai pasirenka literatūrą. Argumentuoja remdamasis filosofijos teorijomis ir kitų mokslų autoriais (B1.4).
Atpažįsta ir naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais geba filosofiskai paaiškinti Platono olos alegoriją. Atpažįsta I. Kanto transcendentalinės filosofijos esminius požymius (B2.1).	Apibūdina Platono olos, I. Kanto transcendentalinės filosofijos esminius požymius, juos filosofiskai komentuoja, pateikia 1–2 pavyzdžius (B2.2).	Analizuoja ir filosofiskai paaiškina Platono olos alegoriją. Filosofiskai komentuoja ir palygina, perteikia sklandžia rašytine bei sakytine kalba (B2.3).	Kritiškai vertina, išplečia kontekstą, naudojasi papildoma literatūra (B2.4).
Atpažįsta statiško ir dinaminio tikrovės interpretavimo aspektus mokytojo nurodytoje medžiagoje (B3.1).	Pateikia esminių požymių pavyzdžių ir juos komentuoja (B3.2).	Interpretuoja daiktišką ir dinaminį būties aspektus, kūrybiškai taiko dinaminio tikrovės aspekto analizę egzistenciniame lygmenyje (B3.3).	Pritaiko įvairiuose kontekstuose, kritiškai vertina, palygina, naudojasi papildoma literatūra (B3.4).
Atpažįsta pagrindinius skirtumus tarp tiesos ir nuomonės mokytojo nurodytoje medžiagoje (B4.1).	Apibūdina galimus esminius požymius, pateikia 2–3 pavyzdžius ir naudodamasis vadovėliu, žinyne ar kita mokomąja medžiaga juos paaiškina (B4.2).	Savais žodžiais paaiškina skirtumus tarp tiesos ir nuomonės, diskusijoje pateikia 3–5 argumentus (B4.3).	Kritiškai vertina, palygina, išplečia kontekstą, naudojasi papildoma literatūra (B4.4).
3. Etinių sistemų ir klausimų hermeneutika (C)			
Atpažįsta etikos moralės klausimus ar kasdienes etines situacijas bei dilemas (C1.1).	Apibūdina, kas yra etika ir moralė, naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais komentuoja pagrindines teorijas apie šį santykį ir	Aiškina esminius etikos ir moralės požymius, pagrindines teorijas, pasako jų autorius (C1.3).	Kritiškai vertina, analizuoja etikos ir moralės santykio problemas, išvardina pagrindines teorijas,

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
	naudodamasis vadovėliu ar žinynu jas filosofiskai paaiškina, pasako jų autorius (C1.2).		autorius, kontekstą, naudojasi papildoma literatūra (C1.4).
Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais paaiškina laisvės problemą (C2.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais aiškina laisvės problemą, iškelia 1–2 klausimus (C2.2).	Aiškina laisvės problemą etikoje, pateikia bent 3 pavyzdžius (C2.3).	Kritiškai vertina, kūrybiškai įkomponuoja laisvės temą ir su ja susijusius klausimus į kitus kontekstus, naudojasi papildoma literatūra (C2.4).
Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais atpažįsta esminius epikūrizmo, kinikų ir stoikų mąstymo esminius aspektus (C3.1).	Išvardina esminius epikūrizmo, kinikų ir stoikų mąstymo esminius aspektus, pasiūlo jų pritaikymo galimybės kasdieniame gyvenime (C3.2).	Analizuoja, kūrybiškai interpretuoja ir taiko kasdieniame gyvenime epikūrizmo, kinikų ir stoikų mąstymo esminius aspektus, reflektuoja, kaip sekėsi tai daryti (pateikia 2–3 pavyzdžius) (C3.3).	Komentuoja esminius bruožus, kritiškai vertina, kūrybiškai taiko kituose kontekstuose; naudojasi papildoma literatūra (C3.4).
Atpažįsta deontologinės etikos esminius bruožus, pagrindinius klausimus mokytojo nurodytoje medžiagoje (C4.1).	Apibūdina deontologinės etikos esminius bruožus, naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais paaiškina esmines problemas ir temas, pagrindinius autorius (C4.2).	Analizuoja deontologinės teorijos (I. Kanto moralės filosofijos) esminius bruožus, taiko praktinėse situacijose (C4.3).	Kritiškai vertina esmines problemas ir temas, pagrindinius autorius; naudojasi papildoma literatūra, savarankiškai parenka pavyzdžių (C4.4).
4. Filosofijos istorijos raidos ir klausimų analizavimas (D)			
Atpažįsta pagrindinius filosofus ikisokratikus ir jų mąstymo požymius (D1.1).	Apibūdina pagrindinius filosofus ikisokratikus ir jų mąstymo požymius, naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais aiškina šios filosofijos kilmę, įtaką pasaulio kultūrai ir švietimui, pasiūlo pavyzdžių ir juos paaiškina (D1.2).	Komentuoja kontekstą, aiškina šios filosofijos kilmę, įtaką pasaulio kultūrai ir švietimui, pateikia 2–3 pavyzdžius (D1.3).	Aiškindamas šios filosofijos įtaką pasaulio kultūrai, naudojasi papildoma literatūra (D1.4).
Atpažįsta pagrindinius viduramžių filosofijos (patristikos, scholastikos, universalijų ginčo) atstovus ir pagrindinius požymius (D2.1).	Apibūdina pagrindinius viduramžių filosofijos (patristikos, scholastikos, universalijų ginčo) atstovus ir pagrindinius požymius,	Interpretuoja atitinkamą tekstą, komentuoja šios filosofijos įtaką kultūrai (D2.3).	Kritiškai vertina, siūlo pavyzdžius ir juos aiškina, naudojasi papildoma literatūra (D2.4).

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
	naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais paaiškina atitinkamą filosofinį tekstą (D2.2).		
Atpažįsta pagrindinius naujųjų laikų (racionalizmo, empirizmo, I. Kanto kritikų, idealizmo, materializmo) pagrindinius atstovus ir jų filosofijų požymius (D3.1).	Apibūdina pagrindinius naujųjų laikų (racionalizmo, empirizmo, I. Kanto kritikų, idealizmo, materializmo) pagrindinius atstovus ir jų filosofijų požymius, naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais aiškina šių mąstymo paradigmu įtaką naujųjų laikų kultūrai, mokslui, švietimui (D3.2).	Analizuoja pagrindinius Naujųjų laikų atstovus ir jų filosofijų požymius (D3.3).	Kritiškai vertina informaciją, gilindamasis į temą naudojami papildoma literatūra (D3.4).
Atpažįsta gyvenimo filosofijos, egzistencializmo filosofijos fenomenologijos pagrindinius aspektus mokytojo nurodytoje medžiagoje (D4.1).	Apibūdina gyvenimo filosofijos, egzistencializmo filosofijos, fenomenologijos pagrindinius aspektus (D4.2).	Analizuoja gyvenimo filosofijos, egzistencializmo filosofijos, fenomenologijos pagrindinius aspektus, juos komentuoja, pateikia bent 3 pavyzdžius apie kiekvieną iš šių filosofijų (D4.3).	Komentuoja, kritiškai vertina, naudojami papildoma literatūra (D4.4).
5. Filosofinė žmogaus, istorijos, teisės ir meno analizė bei supratimas (E)			
Atpažįsta filosofinės antropologijos pagrindines problemas; įvardija žmogaus, gamtos ir kultūros santykio, kūno ir sielos filosofinius klausimus; atpažįsta religijos atsakymą į gyvenimo prasmės ir tikslo klausimą; apibūdina mirties temos esmę (E1.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais apibūdina filosofinės antropologijos esmę, pagrindines problemas; aiškina šios disciplinos santykį su empirine antropologija, žmogaus, gamtos ir kultūros santykį, kūno ir sielos filosofinę sampratą, religijos pateiktą atsakymą į gyvenimo prasmės bei tikslo klausimą; filosofškai ir egzistenciškai apibūdina mirties temą (E1.2).	Šių temų turinį analizuoja, komentuoja, filosofškai ir egzistenciškai interpretuoja, perduoda turinį raiškia filosofine kalba (E1.3).	Analizuodamas šias temas jungia įvairius kontekstus, naudojami papildoma literatūra (E1.4).

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Atpažįsta istorijos filosofijos mėginimus atskleisti ir paaiškinti istorijos esmę, prasmę ir vyksmą, suvokti žmogaus istoriškumą. Atpažįsta idealistinės istorijos filosofijos (Augustinas, Kantas, Hegelis), marksistinės istorijos filosofijos ir XX amžiaus istorijos filosofijos esminius bruožus ir keliamus klausimus (E2.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais nusako idealistinės istorijos filosofijos (Augustinas, Kantas, Hegelis), marksistinės istorijos filosofijos ir XX amžiaus istorijos filosofijos esminius bruožus ir keliamus klausimus (E2.2).	Aiškina istorijos filosofijos mėginimus atskleisti ir paaiškinti istorijos esmę, prasmę ir vyksmą, suvokti žmogaus istoriškumą. Nusako idealistinės istorijos filosofijos (Augustinas, Kantas, Hegelis), marksistinės istorijos filosofijos ir XX amžiaus istorijos filosofijos esminius bruožus ir keliamus klausimus ir juos pakomentuoja, siūlo savo 1–2 pavyzdžius (E2.3).	Kritiškai ir kontekstualiai vertina istorijos filosofijos klausimus; naudojami papildoma literatūra (E2.4).
Atpažįsta teisės pagrindimo klausimą (pvz., pozityvios arba prigimtinės teisės kilmės idėją), teisingumo, nusikaltimo ir bausmės bei socialinių utopijų teminius klausimus ar teiginius (E3.1).	Analizuoja teisės pagrindimo klausimą, naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais, pateikia 1–2 pavyzdžius (E3.2).	Reflektuoja teisės pagrindimo klausimą (pvz., pozityvios arba prigimtinės teisės kilmės idėją); aiškina teisingumo, nusikaltimo ir bausmės bei socialinių utopijų esmę, pobūdį ir reikšmę (E3.3).	Kritiškai ir kontekstualiai interpretuoja, naudojami papildoma literatūra (E3.4).
Atpažįsta bendrą grožio paskirties temą ir jo raiškos formas menuose bei gamtoje, taip pat grožio poveikį. Atpažįsta meno ir tiesos santykio, meno funkcijos ir šiuolaikinio meno filosofijos temas, klausimus ar teiginius (E4.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais apibūdina meno ir tiesos santykį, meno funkciją; nusako šiuolaikinio meno esminius klausimus (E4.2).	Analizuoja bendrą grožio paskirties temą ir jo raiškos formas menuose bei gamtoje, taip pat grožio poveikį. Nusako meno ir tiesos santykį, meno funkciją; analizuoja šiuolaikinio meno filosofiją, geba pristatyti plačią pavyzdžių skalę (3–5 pavyzdžius); perteikia mintį aiškia filosofine kalba (E4.3).	Analizuodamas šią temą ir diskutuodamas apie grožį, išplečia kontekstą, naudojami papildoma literatūra (E4.4).
6. Filosofinė religijos, valstybės ir medių analizė bei supratimas (F)			

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Atpažįsta religijos fenomeno esmę, religijos vaidmens žmogaus ir visuomenės gyvenime klausimus ar teiginius, religijos ir filosofijos (tikėjimo ir žinojimo) santykio temas; atpažįsta Dievo buvimo įrodymų temas (F1.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais aiškina religijos fenomeno esmę, religijos vaidmenį žmogaus ir visuomenės gyvenime; aiškina religijos ir filosofijos (tikėjimo ir žinojimo) santykį; išvardija Dievo buvimo įrodymų kritiką ir istoriją (Dievo pasiekiamumo problema) (F1.2).	Aiškina religijos fenomeno esmę; analizuoja ir kritiškai vertina religijos vaidmenį žmogaus ir visuomenės gyvenime; paaiškina religijos ir filosofijos (tikėjimo ir žinojimo) santykį; išvardija Dievo buvimo įrodymų kritiką ir istoriją (Dievo pasiekiamumo problema), komentuoja (F1.3).	Aiškina religijos fenomeno esmę; analizuoja ir kritiškai vertina religijos vaidmenį žmogaus ir visuomenės gyvenime; analizuoja religijos ir filosofijos (tikėjimo ir žinojimo) santykį; išvardina Dievo buvimo įrodymų kritiką ir istoriją (Dievo pasiekiamumo problema), analizuodamas demonstruoja konteksto išmanymą, siūlo ir komentuoja 2–3 pavyzdžius (F1.4).
Atpažįsta filosofinius gyvenimo prasmės ir mirties temas aspektus mokytojo nurodytoje medžiagoje (F2.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais paaiškina esminius gyvenimo prasmės ir mirties klausimus (F2.2).	Interpretuoja gyvenimo prasmės ir mirties klausimus, pateikia 3–4 pavyzdžius ir juos komentuoja (F2.3).	Interpretuoja, filosofškai analizuoja gyvenimo prasmės ir mirties klausimus, pateikia pavyzdžių, juos komentuoja, kritiškai vertina, naudojami papildoma literatūra (F2.4).
Atpažįsta valstybės kilmės teorijas, supranta valstybės ir visuomenės santykį, esminius klausimus apie valstybę, vyriausybę, politiką, laisvę, teisingumą, nuosavybę, teises, valdžios vykdomą teisės įgyvendinimo politiką (F3.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais apibūdina ir trumpai paaiškina valstybės kilmės teorijas, valstybės ir visuomenės santykį, esminius klausimus apie valstybę, vyriausybę, politiką, laisvę, teisingumą, nuosavybę, teises, valdžios vykdomą teisės įgyvendinimo politiką (F3.2).	Aiškina valstybės kilmės teorijas, valstybės ir visuomenės santykį, esminius klausimus apie valstybę, vyriausybę, politiką, laisvę, teisingumą, nuosavybę, teises, valdžios vykdomą teisės įgyvendinimo politiką, pateikia pavyzdžių (F3.3).	Aiškina ir kritiškai vertina valstybės kilmės teorijas, valstybės ir visuomenės santykį, kritiškai vertina esminius klausimus apie valstybę, vyriausybę, politiką, laisvę, teisingumą, nuosavybę, teises, valdžios vykdomą teisės įgyvendinimo politiką, pateikia pavyzdžių, naudojami papildoma literatūra (F3.4).

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Atpažįsta skirtingų medijų (sakytinio žodžio, rašto, vaizdo) esminius principus ir įtaką filosofijos tradicijai ir minčiai mokytojo pateiktoje medžiagoje (F4.1).	Naudodamasis mokytojo pateiktais šaltiniais apibūdina skirtingų medijų (sakytinio žodžio, rašto, vaizdo) įtaką filosofijos tradicijai ir minčiai, trumpai paaiškina esminius jos principus (F4.2).	Aiškina skirtingų medijų (sakytinio žodžio, rašto, vaizdo) įtaką filosofijos tradicijai ir minčiai, analizuoja esminius jos principus ir juos pritaiko (F4.3).	Kritiškai vertina skirtingų medijų (sakytinio žodžio, rašto, vaizdo) įtaką filosofijos tradicijai ir minčiai, aiškina esminius jos principus ir juos pritaiko (kam?), komentuoja, perkelia į kitus kontekstus (F4.4).
